

A könyvtárpolitikus Szabó Ervin

Barátai és tisztelői a könyvtárügyet előbbrevívó alapítványt létesítének, mely az ő nevét fogja viselni.

Hatalmas élettorzóján eligondolkozva látnivaló, mennyire nem véletlen, hogy a modern nyilvános könyvtárügy magyarországi úttörője szocialista volt, akinek érzékeny erkölcsisége a társadalmi szolidaritás értelmezésén finomodott ki. Csak az nyulhatott hozzá így, csak az valószínűleg meg belőle annyit, amennyit ő, akinek a társadalom vezetőinek, az intellektuálisoknak kötelességeiről az a hitvallása volt, ami neki, aki azt hirdette s ezt aszkéta életével pecsételte meg — ime az ő szavai — hogy az „igazi műveltség a tudás, az érzés, a cselekvés egybeforrása. Megismerni mindent, kiválogatni a legjobbat, hinni benne a szeretet erejével és heroikus elszántsággal megvalósítani belőle minden nap minden lehetőt.” Összhangba hozni tudást és cselekvést, mert „minden meggyőződés annyit ér, amennyit hirdetője a maga cselekvésével valóra vált.” A szocialista tudással és érülettel eltelt Szabó Ervin egy napon ott találta magát a könyvtárban, a szlatinai proletárfiu krózsai kincsek között és megkezdte önmagán e parancs szerint való életet úgy, ahogy hősi hite (a nagyobb tudás egyenlősítése nélkül nincs útmenet egy jobb társadalomba) diktálta.

Először azt akarta megmutatni, hogy csak megfelelő kis könyvanyag és minimális könyvtári

propaganda kell s a budapesti közönségben szunnyadó olvasási kedv möhön fog reagálni s ime, alighogy átveszi a fővárosi könyvtár vezetését, amelyben 1905-ben csak 736 olvasó fordult meg, 1910-ben már 20.000 látogatóját iparkodik kielégíteni. A helyiség szűk és sötét, (ki emlékszik a régi városház Károly-köruti traktusának kis olvasójára?) és husz olvasónak tud csak helyet adni. Husz ember ült és még huszonöt állt. Mindegy. A közönségnek meg kellett éreznie, hogy abban a zeg-zugos kis könyvtárban minden az ő kedvére van. Elébe téve folyóirat és kézikönyv: nem kell kérni. A kódula-katalógus, könyvtárak apagyilkos tekintettel óvott kincse: nesze, kutass. Ha nincs meg, meghozaljuk, vagy irunk érte Bécsbe, Berlinbe, királyi könyvtárakba. Az idők vemhe ekkor hozott néhány súlyos kérdést, vagy csak a társadalmi kérdések iránt frissen jelentkezett érdeklődés komoly élesztése teszi, hogy egyszerre kapósak lesznek a könyvtár aktuális katalógusai a lakáskérdésről, választójogról, községi szocializmusról, drágaságról, földgázról s huszonöt más kérdésről, amikkel irányítani és mélyíteni lehetett e kérdések tárgyalását? Következett a legnagyobbstíli gyűjtés. Az utolsó fiz évben alig került felszínre nagyobb könyvgyűjtemény, melyet ne a Városi Könyvtár olvasztott volna magába. Kautz, Ballagi, Dessewffy, Szűry, Zichy, Vámbéry, Strausz, Loránd, Thalóczy gyűjteményeit biztos szem s az a szabóervini elektrizált mozgékonyosság vonzotta magához, mely rajta keresztül a könyvtárt átjárta.

Ez a felfokozott élmény megdolygatja a lelki-

eretét néhány jó kulturérzékű városatyának. Megesik az a ritka dolog, hogy a közgyűlésen félórás beszédek hangzanak el a könyvtárügy elhanyagolása miatt. Ezekből a közgyűlési beszédekből már kezdett kibontakozni egy nagyarányú könyvtári program képe. Bárczy polgármester fölismeri a kedvező hangulatot (a polgárság jövőjét formáló intézmények sorsa ilyen hangulatok kezében szokott lenni) s Szabó Ervin most már formális megbízatásra nekilátott egy amerikai stíli nagyvárosi könyvtári program megtervezéséhez. Előbb *Emlékirat*-ban tisztázza a kérdéseket: milyen Budapest tudományos közönségének és népének könyvszükséglete? Az angol-szász könyvtári közvélemény megértését hozza közelebb és elszomorító képet fest Budapest dolgozó népének könyvtári viszonyairól: mialatt Bécsben 10 ember 15 kötetet olvas el, azalatt Budapesten 10 ember csak egyet. Olyan könyvtár alapjait akarja lerakni, mely a népesség intellektuális elemeivel és a dolgozók szellemi élelre való igényeivel egyformán számot vet. tehát Budapest minden osztályát és rétegét akarja megverni termelő energiákat ébresztő, változatos könyvanyagával. S hogy a szendergő könyveket minél több vonatkozás, idézés galvanizálja életre, az álmodozó raktárba bele akarja kapcsolni a szabad tanítást, a könyvtárt egybe akarja forrasztani a szabad főiskolával. Megcsinálja a könyvtár építési programját s a város építészeinek tart egy nevezetes előadást a modern könyvtár építési elveiről. Szabó Ervinben akkor föltámad a lokálpatrióta (egyike volt a vá-

ros legforróbb szívű szerelmesének) s az építési tervekbe, amiket kivult fantáziával Lajta Bélával együtt csinált, hihetetlen leleménnyel menti bele a kényelmes, marasztaló olvasótermeken felül mindazt, ami valódi otthonná s egyben szellemi gócponttá avatná a könyvtár épületét: kiállítótermeket, állandó muzeumhelyiséget, előadótermekeket, zenetermet, vakok könyvtárát, gyermekkönyvtárát, mesélő-szobát, függőkeretet szabadban olvasáshoz s egyebeket. Ezek a tervek végtelen szeretettel huszonötször készültek újra meg újra, untalan módosulva, gazdaságosabbá és egyszerűbbé nemesedve s most porosodnak valahol, rengeteg tanulságot felhalmozva, valami műterem sarkában. A telket, amire a főváros milleniumi alapítványából fel kellett volna építeni a nagy könyvtárat, kihúzta alóla hol a közmunkatanács, hol a kerületi érdek, hol valami szállodához vagy mihez fűződő „még nagyobb“ érdek. Hihetetlen rövidlátással, a pillanatnyi fiskális érdeket produktívabbnak képzelték, mint negyvenezer dolgozó ember szellemi felemelkedését, felsőbbiséges uralmát a természetben... Milyen jól esett volna neki jóbarátjától, Harrer Ferenc alpolgármestertől hallani, hogy ennek a városnak a közönsége tartozik Szabó Ervin emlékének azzal, hogy a háboru után sürgősen megépíti a nagy, nyilvános könyvtárat.

... A nagy könyvtár nem épült fel, de Szabó Ervin úgy dolgozott és úgy dolgozta ki a könyvtár kereteit, mintha már hordták volna hozzá a téglát valahol a Tisza Kálmán-téren. A munka-

megosztás egy nagy könyvtári üzem lehetőségeivel számol. Fiókkönyvtáraiban, melyek szervezetét Madzsar József alkotta meg, a múlt évben 330.000 kötet könyvet forgattak meg, a különgyűjtemények kereteinek megalkotásával pedig a pihenő Szabó Ervin évtizedes serény munkaintelmét küldte a mélyből. Keleti gyűjteményét, melyet még az első balkáni háboruban feltárult perspektívák nyomán kezdett, a könyvtár reménységének tekintette. A fővárosra vonatkozó irodalom gyűjtésében ugyanez a nagyratörékvés fűtötte. Bibliográfiai gyűjteményét olyanná akarta fejleszteni, hogy abban bármely munkaterületen dolgozó tudós föllelje a legfontosabb könyvészeti forrásokat. A politikai röpiratgyűjteményen — maga is számos névtelen röpirat szerzője — a historikus szemével csüggött. S mikor már roskadozott az adminisztrációs gondoktól, még egy év előtt mozgalmat kezdett *Munkásképzés és munkáltatóérdek* című füzetével a gyári könyvtárak érdekében.

Nagy program volt, az ő legendás munkabírása összefogta. A „révölté“, aki kifogyhatatlan ötletességű volt szellemi értékek konzerválásában. Tudós forradalmár, földalatti tömegmozgalmak krátermérője, de ugyanakkor a tömegek szellemi jólétének gondozója. „Destruktív“ elme, aki elégett az alkotó munkában.

A nagy emberek fájából volt faragva. Ember legyen, aki munkáját folytatni akarja.

Kőhalmi Béla.